

Kazdová, Eliška

Vztahy mezi lidem s vypíchanou a moravskou malovanou keramikou

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická. 1997, vol. 46, iss. M2, pp. [79]-88

ISBN 80-210-1755-4

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113762>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ELIŠKA KAZDOVÁ

VZTAHY MEZI LIDEM S VYPÍCHANOU A MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU

Úvod

První příspěvky k problematice kontaktů mezi lidem s vypíchanou (VK) a moravskou malovanou keramikou (MMK) souvisejí s publikací jihomoravských neolitických lokalit Hodonice a Znojmo–Novosady (Palliardi 1895). Ke vztahům uvedených kultur se také vyslovila v obsáhlé studii L. Horáková–Jansová (1938, 115–116). Z analýzy českého středního a mladšího neolitu vyšly k tomuto tématu důležité práce M. Steklé–Zápotocké (1959; 1960; 1967; 1986). V návaznosti na výsledky výzkumných prací v Těšeticích–Kyjovicích se objevily také studie týkající se kontaktů kultury s VK a MMK na Moravě (Podborský 1970a, 1970b; 1981). České území má oproti moravskému v tomto směru bádání výraznou oporu v hrobovém celku z Prahy–Dejvic (Steklá 1960, 33–34; Zápotocká 1967). V něm byla uložena spolu s inventářem pokročilé III. fáze VK také nádobka lužianské skupiny, jejíž slovenská proveniencie byla potvrzena exaktními technologickými rozbory (Bareš–Lička 1976; Lička–Bareš 1981).

V rámci studia rakouského neolitu se k uvedenému problému speciálně vyslovila především E. Lenneisová (1986a). V poslední době lze pro synchronizaci sledovaných kultur využít také nových absolutních dat C^{14} (Lenneis–Neugebauer–Maresch–Ruttikay 1995, 210–219).

Základy k řešení problematiky interkulturních vztahů v moravském neolitu položil V. Podborský (1970a; 1970b; 1981; 1985; 1988).

Archeologické prameny a metodické přístupy

Archeologické prameny odrážejí především vnější stránku zkoumaných vztahů. Ty se studují hlavně na základě analýzy keramiky; ostatní nekeramické nálezy zůstávají ve většině případů k těmto účelům nevyužity, s výjimkou práce M. Zápotocké (1986) přihlížející ke všem složkám hmotné kultury.

Problematické je zjistit začátky vztahů mezi VK a MMK, neboť právě počáteční formy vzájemné komunikace nemusejí být v reliktech hmotné kultury vů-

bec zachytitelné. Každý začínající jev je provázen jistou nevyhraněností (Venc 1997, 29); ta se v torzovitých pramenech velmi obtížně rozpoznává a interpretuje. Vztahy mezi oběma kulturami měly různou podobu a odlišné formy i z hlediska regionálního.

Z archeologických pramenů by byly ke studiu nejhodnější hrobové celky typu Praha–Dejvice (Zápotocká 1967). Takové však nebyly na Moravě objeveny; nepočtené moravské hroby s VK jsou zásadně monokulturní (Kazdová 1989–90; 1992) a z hlediska datování předlengyelské. Zbývají tedy sídlištní prameny, jejichž využití vyžaduje nanejvýš obezřetný přístup, zvláště jde-li o lokality v neolitu opakovaně osídlené. Na úskalí při výkladu společného výskytu vypíchané a moravské malované keramiky ve stejných sídlištních objektech poukázal již před více než 25 lety V. Podborský (1970b, 244, 246). Pro nedostatek spolehlivějších pramenů se však nadále vychází právě ze sídlištních situací a společný výskyt inventáře obou kultur ve výplni jam bývá považován i přes značné pochybnosti za doklad jejich současnosti, za důkaz jejich společných osad (Podborský 1981, 23).

Projevy komunikace lidu s VK a MMK

Důkazy kontaktů mezi uvedenými kulturami na Moravě naposledy souhrnně publikoval V. Podborský (1993, 104). Autor uvádí především – tvarové ovlivnění,

- příležitostnou aplikaci malování na VK (s určitými pochybnostmi)
- převzetí některých principů vypíchaného dekoru do výzdobné škály malované keramiky
- společný výskyt zbytků hmotné kultury obou celků na stejných lokalitách, „ba dokonce i ve stejných objektech, někdy i s doklady těsné návaznosti“ (Podborský 1993, 104).

Posledně uvedenému důkazu se přikládá v otázkách koexistence obou kultur největší důležitost.

K jednotlivým výše uvedeným bodům (důkazům) se lze postupně vyjádřit z hlediska současného stavu poznatků.

Tvarové ovlivnění patrné na keramických výrobcích patří asi k nejlépe archeologicky zachytitelným projevům komunikací mezi lidem s VK a MMK; v některých případech jde přímo o synkretismus obou kulturních složek projevující se výrazně na keramice hornoslezské lengyelské skupiny (Janák 1992) a polské malické kultury.

Při výrobě a výzdobě nádob došlo ke spojení některých lengyelských tvarů (mísa na nožce, pohárky) s domácí výzdobnou vypíchanou technikou (Střelice, trať Bukovina, Klobouček; Hluboké Mašůvky – Podborský 1970a; Brno–Maloměřice – Skutil 1963, tab. III:2). U posledně uvedené lokality je výrazně dominantní lengyelský kontext na úrovni pokročilého mladšího stupně MMK. Místní předlengyelská tradice se tu projevila jen ve výběru techniky provedení ornamentace. Na moravském území jsou příklady podobné syntézy poměrně

vzácné, zvláště v centrální oblasti lengyelského osídlení, zatímco na jeho periférii jsou patrně častější. V této souvislosti lze uvést jako příklad z východní Moravy Uherský Brod–Těšov, trať Bažantnice I (Pavelčík 1970–71, 27–28, obr. 2:1), z českého Slezska pak Velké Hoštice (Janák 1992) a nálezy z několika poloh na katastrálním území Opavy (Jaktař, Vávrovce).

Lokality na území východních Čech přináší početnější a přesvědčivější doklady tvarového ovlivnění VK z lengyelského prostředí. Za výsledek těchto vlivů či přímo kontaktů lze považovat také nálezy zoomorfních nádobek a drobné figurální plastiky, které ve společnosti lidu s VK z předlengyelského období až na výjimky (Kazdová–Šebela 1994, 24–25) prakticky absentují. Průnik a rozšíření těchto předmětů neutilitární povahy do domácího prostředí patrně svědčí o převzetí náročnějších kultovních praktik.

Příležitostná aplikace malování na vypíchané keramice je velmi vzácným jevem. V tomto bodě by bylo vhodné důsledně rozlišovat stopy červené barvy většinou na vnitřním povrchu zlomků keramiky (Kazdová 1996, 43) od náznaků skutečného malování za účelem dekorace. V prvním případě totiž jde o zbytky barviva po jeho přechovávání v nádobách. K tomu docházelo především v souvislosti s pohřebními rituály, jak přesvědčivě dokládá obsah hrobu H12 z Těšetic–Kyjovic (Kazdová 1989–90, 138–139, obr. 5, tab. XI; 1992, 17, 20), a to již v jeho starším stupni. Zde je zřejmá návaznost na staroneolitické pohřební praktiky, kdy lid s LnK přidával červený pigment do hrobových jam. VK s červenými stopami na vnitřních stěnách nádob tedy spíše dokládá kontinuitu této zvyklosti a schopnost nositelů uvedených kultur vyhledávat a shromažďovat přírodní pigmenty již před rozšířením lengyelské kultury na Moravě. Uvedené případy pak asi nemohou sloužit jako důkazy kontaktů mezi lidem s VK a MMK.

O náznaku malby na vypíchané keramice lze uvažovat skutečně jen výjimečně, a to mimo moravské území z oblasti Dolního Rakouska (Lenneis 1986b, Abb. 17). K rozšíření malované ornamentace na vypíchanou keramiku však nikdy nedošlo.

Převzetí některých principů vypíchaného dekoru do výzdobné škály malované keramiky. Jde o ojedinělý projev ovlivnění z opačné strany: z relativně jednoduššího kulturního prostředí lidu s VK na lengyelskou keramickou ornamentaci. Za takový projev se po detailním rozpracování systému výzdoby MMK někdy považuje krokvicové uspořádání malovaných tělísek (Podborský et al. 1977, obr. 35:064, 065; Podborský 1981; Lenneis et al. 1995, 44,46). I když jsem před lety právě na jistou podobnost této varianty tělískového motivu s vypíchanou krokvicí upozornila, nejsem zcela přesvědčena, že jde právě v tomto případě o nezvratný odraz komunikací.

Za průkaznější projev určité výzdobné symbiózy považuji začlenění tremolové techniky do systému malované ornamentace. Tremolový vpich lze bez pochybností považovat za výzdobné specifikum lidu s VK, které se začíná sporadicky objevovat již od závěru staršího stupně (Podborský 1988, obr. 99:7), s těžištěm výskytu až v mladším stupni (Podborský 1970a, tab. II:1; Frolíková–Kaliszová 1993, obr. 7:A37415, 10:A37255). Jeho aplikace na malované kera-

mice je známa z Kobetic na Vyškovsku (obr. 1:1). Již před 90 lety zaujal zmíněný zlomek keramiky I. L. Červinku: „... vypíchaný ornament tremolovaný ... u nás znám jej pouze na střepině z Nezamyslic, zajímavě však, že vyskytl se i na střepině pomalované z Koberic“ (Červinka 1908, 71). Soubor malované keramiky z Kobetic má všechny znaky starolengyelské fáze Ia (Podborský et al. 1977, tab. 9, G:2). Kromě toho jedna z tenkostěnných misek je uvnitř zdobena červenou tremolovou linií (obr. 1:2a), zcela netypickou pro malovanou ornamentaci. Je třeba ještě upozornit, že vlastní VK není přímo z uvedené polohy známa, je však doložena na kobefickém katastru v nedaleké poloze „Padělky“. Popsané příklady z Kobetic patří na Moravě k velmi vzácným projevům vlivu VK na MMK a rovněž patří k nejčasnějším, neboť se objevily již na starolengyelské keramice. S jistou rezervou lze tohoto ojedinělého nálezu využít jako určité opory pro synchronizaci kultur s VK a MMK: **fáze IVa kultury s VK = fáze Ia MMK.**

Není však vyloučeno, že k prvním kontaktům mezi VK a MMK došlo již na sklonku III. fáze kultury s VK.

Další techniky vypíchané ornamentace uplatněné při zdobení malované keramiky jsou z moravského nálezového prostředí také velmi sporadické. Jde např. o použití jednohrotého nástroje k vytvoření stylizované postavy z jednotlivých oválných vpichů na výduť pohárku MMK z Těšetic–Kyjovic (obr. 2:3).

Společný výskyt zbytků hmotné kultury VK a MMK na stejných lokalitách a ve stejných objektech. K tomuto bodu se lze odpovědně vyjádřit na základě rozboru nálezové situace v Těšeticích–Kyjovicích. Zde se vyskytují jak samostatné objekty se 100 % VK (Kazdová 1996), tak jámy s různě smíšeným obsahem (Kazdová 1988, 113–117). Relativní četnosti kulturně nesourodé keramiky vykazují ve většině případů značnou převahu MMK a jen intruzní zastoupení VK nebo i LnK (tj. do 10 % z celkového množství keramiky). Z hlediska hloubky umístění jsou zlomky VK rozloženy ve výplni jam obdobně jako LnK a představují tak vzhledem k převažující MMK jednu ze starších intruzí. Uvedená zjištění tedy svědčí spíše pro nesoučasnost obou sledovaných osídlení, což je ostatně potvrzeno také ojedinělými superpozicemi (Podborský 1988, 81,84,90, 110, obr. 70,71) a což vyplývá i z prostorových vztahů mezi objekty s VK a MMK (Kazdová 1996, 43).

Naznačené projevy interkulturních vztahů je třeba sledovat v časoprostorové posloupnosti; jen tak snad bude možné postihnout jejich vývoj a proměnlivost i z hlediska regionálního. Dílčí výsledky této analýzy lze ilustrovat na příkladu znojemského regionu. Odtud je evidováno celkem 36 nalezišť s vypíchanou keramikou. Z tohoto počtu je 21 lokalit zcela samostatných, bez přítomnosti starolengyelských nálezů (Bezkov, Bojanovice, Dobšice, Grešlové Mýto, Hostim VI, Kadov, Kubšice, Miroslavské Knínice, Mor. Krumlov, Mor. Krumlov–Rakšice, Přeskače, Rešice, Rybníky I, Rybníky II, Štítary, Šumice, Šumná, Těšetice III, Uherčice a Vysočany). V 15 případech byly zjištěny zbytky obou kultur ve stejné trati, avšak mnohde za zcela nejasných okolností (např. Hodonice, Kravsko–Plenkovice, Pavlice, Únanov). Z 29 známých nalezišť s MMK staršího stupně bylo 15 situováno ve stejné poloze (na stejném místě) jako nálezy s VK.

Je zřejmé, že i na Znojemsku, kde je doložena početná starolengyelská enkláva, převažují samostatné osady s VK, které ve většině případů časově předcházejí starolengyelskému horizontu.

Závěr

Možnosti doložit vztahy mezi kulturami a rozpoznat jejich povahu v hmotných pramenech (na keramice) nejsou příliš velké. Již samo omezení studia problematiky na keramiku redukuje širokou oblast možných vztahů na činnost spojenou s hrnčířstvím.

Ojedinelé nálezy keramiky, jejíž tvary a hlavně výzdoba spojují charakteristické znaky obou kultur, svědčí pro synchronizaci IV. fáze VK se starším stupněm MMK.

Odlišná situace se projevila v centru staršího lengyelského osídlení, tj. na JZ Moravě, a poněkud jinou podobu měly tyto vztahy na periférii lengyelského osídlení.

Mladší VK ze Střelic a Hlubokých Mašůvek (Podborský 1970a,b) prozrazuje značnou svébytnost své původní kultury s tím, že zde došlo k obohacení tvarů nádob podle lengyelských předloh (mísa na nožce, pohárky).

K situaci na střední Moravě: Na základě ojedinělého případu z Vyškovska (Kobefice) se dá tušit určité začlenění patrně žen z místního domácího prostředí do společnosti se starší MMK. Starolengyelské osídlení již souvisle nezasáhlo na Přerovsko, Prostějovsko a Olomoucko. Právě zde se mohla kultura s VK dále samostatně rozvíjet i v mladším stupni, který je paralelní se starším stupněm MMK.

LITERATURA

- Bareš, M. — Lička, M. 1976: K exaktnímu studiu staré keramiky. K otázkám vztahu vypíchané a lengyelské kultury, SbNM XXX, ř. A—Historie, č. 3–4, 137–244.
- Červinka, I. L. 1908: Moravské starožitnosti II. Kojetín na Hané.
- Frolíková—Kaliszová, D. 1993: Výzkum polykulturní lokality Valník v Náměšti na Hané, AR 45, 10–25. Horáková—Jansová, L. 1938: Ke vzniku české vypíchané keramiky, OP XI, 81–138.
- Janák, V. 1992: Sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou ve Vyškově—dědičké cihelně a počátky mladšího lengyelského stupně na Moravě a ve Slezsku, Právěk NŘ 2, 105–135.
- Kazdová, E. 1988: Osídlení lidu s vypíchanou keramikou v Sutnách u Těšetic—Kyjovic, SPFFBU E 33, 109–120.
- Kazdová, E. 1989–90: Hrob H12 s vypíchanou keramikou a červeným barvivem z Těšetic—Kyjovic, SPFFBU E 34–35, 127–141.
- Kazdová, E. 1992: K pohřebnímu ritu lidu s vypíchanou keramikou na Moravě, SPFFBU E 37, 7–24.
- Kazdová, E. 1996: Vypíchaná keramika z Těšetic—Kyjovic. Objekty 1. skupiny, SPFFBU M1, 31–45.
- Kazdová, E.—Šebela, L. 1994: Soubor vypíchané keramiky z polohy „Spodní Kolberky“ u Blučiny, SPFFBU E 39, 9–29.
- Lenneis, E. 1986a: Die Stichbandkeramik und ihre Beziehungen zur Lengyel—Kultur. In: Internationales Symposium über die Lengyel—Kultur, Nitra—Wien, 163–168.

- Lenneis, E. 1986b: Die stichbandkeramische Grabenanlage von Frauenhofen, „Neue Breiten“, p. B. Horn, Niederösterreich, ArchA 70, 137 nn.
- Lenneis, E. – Neugebauer–Maresch, Ch. – Ruttkay, E. 1995: Jungsteinzeit im osten Österreichs, St. Pölten–Wien.
- Lička, M.–Bareš, M. 1981: Příspěvek k řešení vzájemného vztahu vypíchané a lengyelské kultury. Výsledky diskuse, SPFFBU E 26, 121–140.
- Palliardi, J. 1895: Předhistorická sídla na Znojemsku, ČVMSO XII, 17.
- Pavelčík, J. 1970–71: Sídelní objekty u Těšova. In: Sborník ČSSA při ČSAV 4, 21–33.
- Pavůl, I. 1982: Die neolithischen Kreisgrabenanlagen in Böhmen, AR 34, 176–189.
- Podborský, V. 1970a: O komunikacích mezi lidem s vypíchanou a malovanou keramikou. In: Sborník Josefu Poufíkovi k šedesátinám, Brno, 14–22.
- Podborský, V. 1970b: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SIA 18, 235–310.
- Podborský, V. 1981: Objekt s vypíchanou keramikou v Těšeticích III, okr. Znojmo, a postavení vypíchané keramiky ve starolengyelském horizontu středodunajského neolitu, SPFFBU E 26, 9–28.
- Podborský, V. 1985: Těšetice–Kyjovice 2. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou, Brno.
- Podborský, V. 1988: Těšetice–Kyjovice 4. Rondel osady lidu s moravskou malovanou keramikou, Brno.
- Podborský, V. (ed.) 1993: Pravěké dějiny Moravy, Brno.
- Podborský, V.–Kazdová, E.–Košťálek, P.–Weber, Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky, Brno.
- Skutil, J. 1963: Neolitické sídliště s malovanou keramikou na Holém Kopci u Maloměřic v Brně, Sborník II, AÚ ČSAV Brno, 14–18.
- Steklá, M. 1959: Třídění vypíchané keramiky, AR 11, 211–260.
- Steklá, M. 1960: Vztahy mezi keramikou vypíchanou a malovanou, AUC (Filipův sborník) 3/59, 31–38.
- Venci, S. 1997: K problému počátku pravěkých fortifikací, SPFFBU M2, 29–39.
- Zápotocká, M. 1967: Das Skelettgrab von Praha–Dejvice. Beitrag zum chronologischen Verhältnis der Stichbandkeramik zu der Lengyel–Kultur, AR 19, 64–87.
- Zápotocká, M. 1986: Die Unterschiede und Übereinstimmungen zwischen der Lengyel–Kultur und den Gruppen mit stichverzierter Keramik: die Interpretationsmöglichkeiten. In: A Béri Balogh Ádám múzeum Évkönyve XIII, 265–272.

BEZIEHUNGEN ZWISCHEN DEN VÖLKERN MIT DER STICHBANDKERAMIK UND MÄHRISCHER BEMALTER KERAMIK

Auf das Thema der Beziehungen zwischen den Kulturen der Stichbandkeramik (StK) und der Mährischen bemalten Keramik (MBK) kommen die Wissenschaftler immer wieder zurück. Es geht um die bedeutungsvolle Frage der Synchronisierung beider kulturellen Einheiten. Das Schlüsselgebiet für deren Studium stellt gerade Mähren dar. Die genannte Problematik wurde speziell hinsichtlich der Verhältnisse auf dem Gebiet Böhmens erfolgreich gelöst, wo eine bedeutsame Stütze für die Synchronisierung die Gräbereinheit in Praha-Dejvice (Zápotočká 1967; Lička-Bareš 1981) darstellt. Die Grundlagen für die Untersuchung dieses Problems hat in Mähren in einigen Publikationen V. Podborský gelegt (1970a, 1970b; 1981; 1985; 1993).

Von den archäologischen Quellen wären für das Studium der genannten interkulturellen Beziehungen Gräbereinheiten vom Typ Praha-Dejvice am geeignetsten. Solche fehlen aber bisher in Mähren. Die nicht zahlreichen Gräber mit StK in Mähren sind monokulturell und hinsichtlich ihrer Datierung liegen sie vor der Lengyel-Kultur (Kazdová 1992). Die Nutzung der Siedlungsquellen erfordert ein kritisches und äußerst umsichtiges Herangehen. Auf die Klippen bei der Darlegung über das gegenseitige Vorkommen der StK und MBK an gleichen Fundstellen bzw. in gleichen Siedlungsobjekten hat bereits vor mehr als einem Vierteljahrhundert V. Podborský (1970b, 244, 246) hingewiesen. Wegen Ermangelung anderer zuverlässiger Quellen geht man jedoch weiterhin von Siedlungssituationen aus und das gemeinsame Vorkommen von Inventar aus beiden Kulturen in der Ausstattung der Gruben betrachtet man dort häufig als Nachweis ihrer gleichzeitigen Existenz, manchmal auch als Beweis für deren gemeinsame Siedlungen (Podborský 1981, 23).

Eine Analyse der Fundsituation in Těšetice-Kyjovice, wo sowohl selbständige Objekte mit StK als auch Gruben mit gemischtem Inhalt vorkommen (Kazdová 1996), hat den Gedanken einer gemeinsamen Siedlung der Vertreter beider ursprünglich selbständiger Kulturen nicht bestätigt. Stratigraphisch ist hier die Aufeinanderfolge der Phase Ia der MBK nach der Besiedlung von Vertretern der StK der Phase III belegbar. Auch in anderen Lokalitäten Südwestmährens, wo von früheren Forschungsarbeiten sowohl die ältere MBK als auch die StK bekanntgeworden ist, handelt es sich um eine aufeinanderfolgende Besiedlung des gleichen Ortes.

Die Widerspiegelung von Kontakten im Bereich der Kultur mit MBK

Es handelt sich um vereinzelte Funde der Lengyel-Keramik, die die Beeinflussung aus einem einfacheren Kulturkreis einer Gemeinschaft mit StK verrät. Es ist schwierig die eigentlichen Anfänge dieser Beziehungen zu erfassen, denn die anfänglichen nicht ausgeprägten Formen einer gegenseitigen Kommunikation müssen in den Relikten der materiellen Kultur überhaupt keinen Ausdruck finden (Vencl 1997).

Die ältere Stufe der Kultur mit MBK: Bereits in der Phase Ia kam es sporadisch zur Einbeziehung von Stichziertechniken in die Ornamentierung der MBK. Ein eindeutiges Beispiel dafür ist die Verwendung des Tremolos in System der typisch bemalten Verzierung bei der Keramik aus Koberčice (Abb. 1). Im Zusammenhang mit Funden aus der Phase Ib der MBK tauchte ein Bruchstück einer Keramik und einen zoomorphen Plastik auf, die mit einem Doppelstich verziert waren (Lesůňky, Bohuslavice – Abb.2:1,4). Beide Lokalitäten befinden sich an der Peripherie einer alten LgK-Siedlung. Auf dem Bruchstück eines Bechers aus Těšetice-Kyjovice wird aus einzelnen Stichen bestehend der Teil einer menschlichen Gestalt dargestellt (Abb. 2:3). In diesem Falle ist ein direkter Zusammenhang mit der StK ein bißchen problematisch.

Die jüngere Stufe der Kultur mit MBK: In der Zeit ihrer Anfänge wird der Teil des Halses eines Gefäßes mit Stichverzierung aus Diváky (Abb. 2:2) datiert. Zur Phase IIa der MBK gehört das oft publizierte Gefäß mit Stichmäander aus Brno-Maloměřice (Podborský 1970a; 1993, 120). Die

Verzierung des bekannten Kultgefäßes aus Střelice (s. Beitrag von E. Ruttkay in diesem Sammelband) ist von der klassischen Stichbandtechnik bereits etwas entfernt.

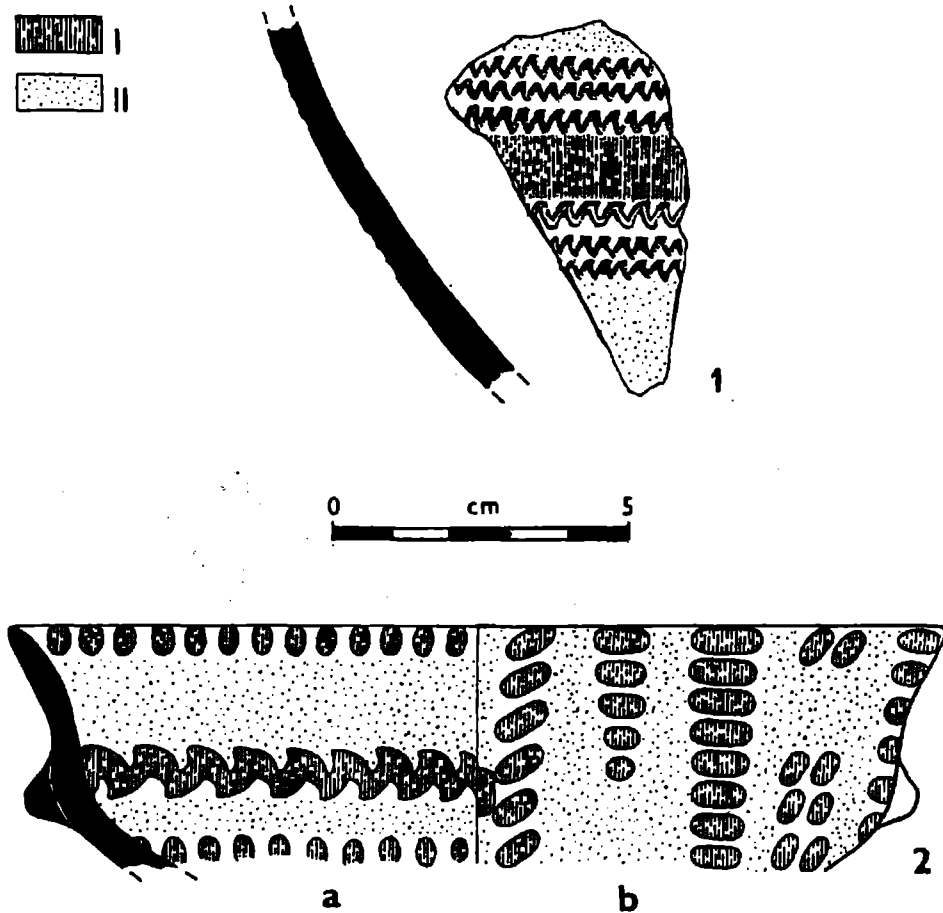
In der Gegend von Opava tritt zu Beginn der jüngeren Stufe eine neue kulturelle Einheit mit „gemischter“ Keramik in Erscheinung. Es handelt sich um die oberschlesische Gruppe, in der die Komponente der LgK deutlich überwiegt und gleichzeitig kommt auch sichtbar die spätere Stichverzierung zur Geltung. Außer in der Gegend von Opava trat die StK schlesischer Prägung vereinzelt auch von Vyškov (Janák 1992) und in der Umgebung von Uherský Brod (Pavelčík 1971) auf. Diese Gruppe kann man als Ergebnis einer Symbiose der Träger beider ursprünglich selbständiger Kulturen betrachten.

Die Widerspiegelung der Beziehungen zwischen der StK und MBK im Bereich der StK-Kultur:

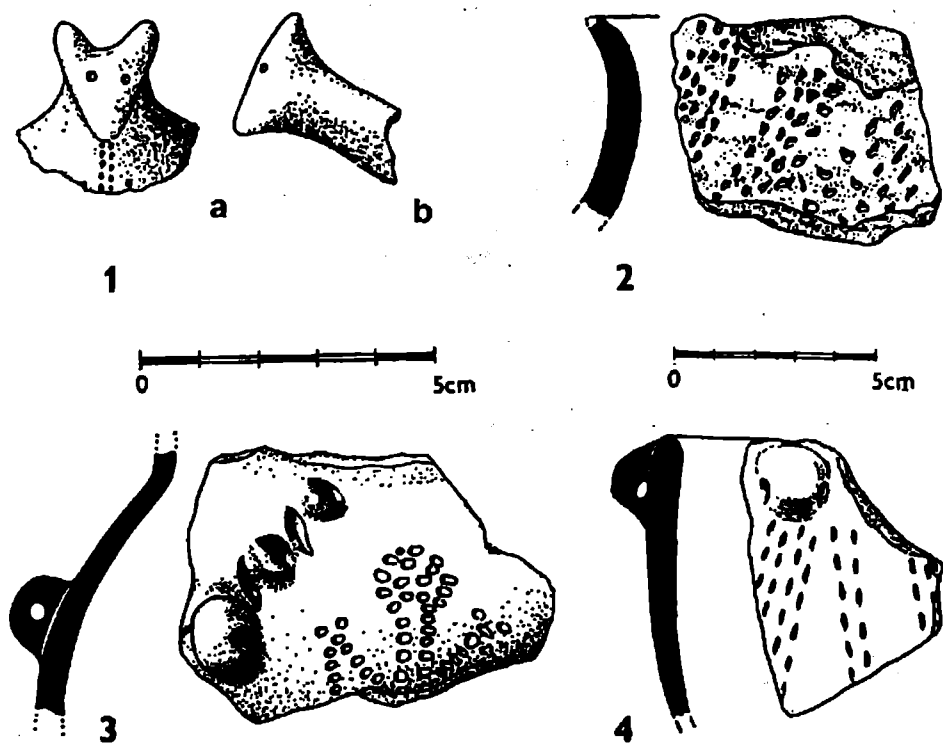
Erst im Laufe einer jüngeren Entwicklung, d.h. auf der Ebene der Phase IVa der böhmischen StK, tauchen im Inventar der süd-mährischen StK unter dem Einfluß der Kultur mit MBK erste Veränderungen auf: Es handelt sich hierbei um einige neue Keramikformen (Střelice, Hluboké Mašůvky). An das Bemalen der StK haben sich jedoch die ursprünglichen Vertreter nie herangemacht. Die nicht zahlreichen Bruchstücke mit roter Farbe vor allem an der Innenseite sind bereits aus älteren Stufe der StK bekannt. Sie weisen die Fähigkeit der einheimischen Bevölkerung nach, bereits lange vor der Verbreitung der LgK in Mähren, die Naturpigmente zu finden und aufzubewahren.

Als Folge ihrer Expansion zunächst nach Südwestmähren kann man die starke Reduzierung von Siedlungen mit StK der jüngeren Stufe gerade in diesem Gebiet sehen. In Mittelmähren, wohin die bereits ältere MBK kompakt nicht kam, bewahren die Vertreter der StK vom jüngeren Typ ihre Eigenständigkeit – denken wir dabei nur an die umfangreichen Siedlungen z.B. in Náměšť na Hané und in Olomouc-Slavonín. Zu gelegentlichen Kontakten zwischen beiden Kultursphären ist es jedoch offensichtlich gekommen, wie davon die Importe von MBK gegen Ende der älteren Stufe in Určice und Olomouc-Slavonín zeugen (in Ostböhmen z.B. in Lochenice).

Wenn wir das Gebiet Mährens verlassen, dann müssen wir als deutliche Widerspiegelung von intensiven Kontakten zwischen den Vertretern der StK und der MBK den Bau von kreisförmigen Kultstätten (Rondellen) betrachten, die in dem dominantem Bereich der jüngeren StK auf dem Gebiet Böhmens vorkamen (Pavlu 1982). Im Prozeß einer schrittweisen Symbiose sind die Kreisgrabenanlagen das erstmalig zu einer überkulturellen Erscheinung in der bäuerlichen Gesellschaft des jüngeren Neolithikums geworden.

Obr. 1. Kobeřice, okr. Vyškov. 1 – zlomek moravské malované keramiky zdobený vypíchanou tremolovou technikou. 2 – malovaná miska (uvnitř je červenou barvou znázorněna tremolová linie). Legenda: I – červená, II – žlutá.

Obr. 2. Výběr moravské malované keramiky s vypíchanou výzdobou. 1 – Lesůňky, okr. Třebíč; 2 – Diváky, okr. Břeclav; 3 – Těšetice–Kyjovice, okr. Znojmo; 4 – Bohuslavice, okr. Prostějov.